

Формуляр за включване на обект в индикативния списък на природните обекти на ЮНЕСКО

(актуализиране на информацията за обект Парк „Централен Балкан“ от 1984 г.)

ДЪРЖАВА: България
Формуляра е подготвен от:
Име:
Адрес:
Институция:

ДАТА на подаване:
Електронна поща:
Факс:
Телефон:

ИМЕ НА ОБЕКТА: НАЦИОНАЛЕН ПАРК „ЦЕНТРАЛЕН БАЛКАН“

Държава, област, регион: България. Паркът е разположен на територията на пет административни области; Ловеч (28 827,5 ха), Габрово (3 192,4 ха), Стара Загора (10 550,7 ха); Пловдив (25 702,1 ха) и София (3 396,8 ха).

Географски координати: Центърът се намира на 42°41' северна ширина и 24°44' източна дължина.

ОПИСАНИЕ:

Национален парк “Централен Балкан” е разположен в сърцето на България и включва централните и най-високи части на Стара планина. Той се простира в посока изток-запад на около 85 км, обхващайки ивица със средна ширина около 10 км и надморска височина от 550 м до най-високият връх в Стара планина връх Ботев - 2 376 м.

НП „Централен Балкан” включва горски фонд с обща площ от 44 000,8 ха (61 %) и високопланински пасища и ливади с обща площ 27 668,7 ха (39%). Създаден е, за да съхрани неповторимата дива природа на Средна Стара планина и свързаните с нея традиции и поминък.

Изключителна световна ценност:

“Централен Балкан” е една от най-ценните и най-големите защитени територии в Европа – втора категория според Международния съюз за защита на природата (IUCN). Върху площ от 716 км² националният парк опазва първични местообитания на редки и застрашени видове и съобщества, саморегулиращи се екосистеми с изключително биологично разнообразие, природна красота и световно значение за науката и природозащитата.

Едно от най-значимите природни богатства на парка са вековните гори от бук (*Fagus sylvatica*), важна част от европейските букови гори. Паркът опазва част от най-обширните и най-компактни, относително неповлияни от човешката дейност, векони букови масиви в Европа.

Територията на НП „Централен Балкан” е изключително представителен пример за процеса на еволюция на съвременната флора и включва център на видообразуване

(формообразуващо огнище), където се образуват нови видове в днешно време. Обектът е сърцевинна зона на един от най-изявените центрове в Европа на флористичен и фаунистичен ендемизъм.

Паркът включва най-представителни и най-значими за съхранението *in situ* на биологичното разнообразие естествени местообитания на впечатляващ брой видове растения и животни. Над 130 вида висши растения и животни, срещани в Централен Балкан, са вписани в българската и световна Червена книга.

Критерии:

- (vii) да представляват забележително природно явление, или област с естествена природна красота и да са носители на естетична наслада в най-висока степен;

НП „Централен Балкан” включва планински масив с изключителна природна красота и величествени пейзажи. Тук има вековни гори, пъстри билни пасища, скалисти върхове, дълбоки каньони и високи водопади. Характеризира се със специфична природна красота и е носител на естетична наслада в най-висока степен през всички сезони.

В своята цялост геоморфоложките елементи в парка формират пейзаж с много висока естетическа стойност и значително разнообразие на сравнително малка територия. Геоморфоложката структура и надморската височина на парка се съчетават в отлични погледни места, възможност за наблюдаване на големи разстояния и обширни панорамни гледки.

- (viii) да бъдат изключително представителен пример за значими периоди от историята на Земята, в това число и доказателства за наличие на живот, свидетелства за протичащите геоложки процеси по време на изменението на земните форми, както и геоморфни или физиографски елементи от особено голямо значение;

НП „Централен Балкан” е обект със световно значими геоложки и геоморфоложки характеристики. Паркът обхваща централните, най-високи части на Стара планина (Балкана) - една от най-значимите морфоструктури на Балканския полуостров, от където идва името му. Балкана се появява и оформя през неогена и кватернера заедно с Алпо-Хималайската планинска система. НП „Централен Балкан” притежава сложна геоложка история и структура. Особен интерес представляват 4 геоложки феномени с европейска значимост - Новоселски скали, Пеещите скали, Тъжанското ждрело и Крали Маркова дупка.

От научна гледна точка първите три обекта представляват част от най-голямото естествено разкритие на гранитите, изграждащи Ботеввръшкия навлак, който с дължината си (от вр. Добрила до вр. Триглав и Пеещите скали) от около 30 км, с ширината си от 1 до 7-8 км и напредването от над 12 км е единственият по рода си в България.

Новоселски скали - представлява скален венец, поразяващ с красотата, непристъпността и величествеността си. С множество скални отвеси, пещери, скални козирки и форми, характерни за района, висок на места повече от 500 м. Скалният венец е разположен в най-южната част на резерват "Северен Джендем".

Пеещите скали - представлява красив скален венец, оформен от многобройни скални групи по билото на Стара планина, северно от вр. Триглав. Попада в резерват „Пеещи скали”.

Тъжанско ждрело – попада в резерват Джендема и включва интересни геоморфоложки форми – тесни и дълбоки каньони, всечени меандри, скални стени, кули и зъбери, причудливи карстови форми и стъпаловидно разположени отвесни речни прагове с водопади и пръскала. В него се наблюдават уникални особености в геоложкия строеж на Средна Стара планина – разнообразни по състав и възраст литостратиграфски единици, две регионално проявени несъгласия и огромната Ботеввръшка полуклипа на Старопланинския гранитен навлак.

Интерес от научна, образователна и естетическа гледна точка представлява и четвъртия посочен геоложки феномен Крали Маркова дупка - красив скален мост, зад който се намира понорообразна форма с диаметър около 20 м и дълбочина около 10 м, в стената на която се наблюдава легнала гънка и разлом. Намира се в непосредствена близост до резерват "Стенето", който го огражда от три страни.

В парка се намира и най-дълбоката в България пропадна пещера "Райчова дупка", с денивелация 377 м.

- (ix) да бъдат изключително представителен пример за екологичните и биологичните процеси по време на еволюцията и развитието на екосистемите и на колонии от земната, водната, крайбрежната и морската флора и фауна;

Едно от най-значимите природни богатства на парка са чистите и смесени гори от бук (*Fagus sylvatica*). Силно представени в парка са Буковите гори от типа *Asperulo-Fagetum* 9130 и *Luzulo-Fagetum* 9110. По-слабо представени, разпокъсани и на ограничени места са горите от *Fagus sylvatica*, ssp. *moesiaca*. По-голямата част от площта на горите в парка е заета от широколистни дървесни видове – бук, габър, горун, явор и др. Смесените гори са съставени предимно от бук и ела.

Девствените или първични гори са рядкост в Европа поради продължителното им използване от човека, както и голямата гъстота на населението. В миналото буковите гори са покривали 40% от територията на континента, където са се разпространили отново преди около 6500 години от „убежища“ на Балканите, в които са преживявали последният ледников период.

Средната възраст на буковите съобщества в НП „Централен Балкан“ е 135 г., като на площ от 18 106 ха те са на възраст над 100 г. Площта на горите от обикновен бук е 28 522 ха (40% от парковата площ), като чистите букови съобщества заемат 22 500 ха. Тези гори, заедно с непосредствено близките до защитената територия букови съобщества заемат около 60 000 ха и представляват едни от най-обширните и компактни букови масиви в Европа. Буковият пояс в парка има непрекъснат характер и ясно изразена компактност, като на места буковите гори образуват масиви от порядъка на 1 000 – 3 000 ха (резерват “Северен Джендем”, резерват “Стенето”, резерват “Стара река”, резерват “Пеещи скали”).

Буковите гори в парка са с висока степен на естественост и с огромна научна и природозащитна стойност. НП „Централен Балкан“ съдържа и съхранява безценен генетичен резервоар на бука и на много други видове свързани и зависими от тези горски местообитания. Около 40% от горите в НП „Централен Балка“ са строго защитени чрез включването им в резервати, някои – обявени още през 50-те години на XX век.

Територията на парка е изключително представителен пример за процеса на еволюция на съвременната флора. НП „Централен Балкан“ включва център на видообразуване (формообразуващо огнище) с най-голямото съсредоточаване на

български ендемити в страната, където се образуват нови видове в днешно време. В защитената територия се срещат 11 вида и подвида локални, 23 вида български и 57 вида балкански ендемични растения.

- (х) да включват най-представителни и най-значими за съхранението *in situ* на биологичното разнообразие естествени местообитания, в това число и места, където обитават застрашени от изчезване видове на флората и фауната, които имат неизмерима универсална стойност от гледна точка на науката или следва да бъдат съхранени за в бъдеще.

Впечатляващото растително разнообразие и високият ендемизъм са сред уникалните характеристики на Централен Балкан. Установени са 2337 вида и подвида растения, сред тях 1900 вида и подвида висши, 188 вида водорасли, 229 вида мъхове, 15 вида папрати. Това е повече от половината от флората на България. Територията на парка включва център на видообразуване (формообразуващо огнище) с най-голямото съсредоточаване на български ендемити в страната.

Разнообразният релеф, растителност и микроклиматични условия осигуряват многообразието и на животинския свят. Територията на Централен Балкан (0.6% от площта на страната) обитават 20% от безгръбначните и 62% от гръбначните животни в България. Птичият свят е представен от 224 вида, сред които такива, които отреджат на Парка статут на Орнитологично важно място със световна значимост.

Паркът е с глобално значение за опазването на 19 вида безгръбначни и 21 световно застрашени вида гръбначни животни. Над 130 вида висши растения и животни, срещани в Централен Балкан, са вписани в българската и световна Червена книга.

Общият брой на ендемитите сред безгръбначната фауна, установени в Централен Балкан, е 167. Най-много са балканските (86), следвани от българските (52) и локалните (29) ендемити.

В Национален парк "Централен Балкан" са представени 29 местообитания от Приложение I към Директива 92/43/ЕЕС. От тях 5 са приоритетни и изискват специални мерки за опазване, според Директивата.

Цялост

Обектът обхваща защитена територия с размер 71 669,5 ха. Това е третата по големина защитена територия в България и една от най-големите в Европа. През 2008 г. Централен Балкан е обявен за Защитена зона за опазване на дивите птици (Директива 79/409/ЕЕС) - НАТУРА 2000. Предстои паркът да бъде обявен за защитена зона по Директива 92/43/ЕЕС.

Паркът притежава всички елементи, необходими за изразяване на неговата неизмерима и универсална стойност. Територията на парка дава възможност за пълно представяне на съответните характерни черти и процеси, които обуславят значението му като обект на световното природно наследство.

Обхваща най-обширните и най-компактни, относително неповлияни от човешката дейност, букови масиви в Европа като представя всички стадии на развитие на буковите гори. Територията съхранява цялостни, комплексни естествено функциониращи екосистеми и всички елементи необходими за дългосрочното опазване на различни типове букови гори и асоциираните с тях екологични процеси.

НП „Централен Балкан” не се намира под влиянието на вредно въздействие, което да се дължи на развитието и/или на липсата на поддръжка.

Сравнение с други подобни обекти

НПЦБ има много голям реален шанс да бъде включен в Списъка на световното културно и природно наследство като допълнение към съществуващия сериен обект от Световното наследство „Вековни букови гори в Карпатите”, който обхваща поредица от 10 територии заети от букови гори в Украйна и Словакия.

Най-голямата по площ част от серийният обект „Вековни букови гори в Карпатите” е Ухолка-Широкий Лъх в Украйна и има сърцевинна зона от 11,860.0 ха. За сравнение в НП „Централен Балкан” площта на горите от обикновен бук е 28 522 ха, като чистите букови съобщества заемат 22 500 ха.

Допълването на серийният обект „Вековни букови гори в Карпатите” с НП „Централен Балкан” ще увеличи значително територията опазваща тези ценни екосистеми в Европейски мащаб и попадаща под закрилата на ЮНЕСКО. Буковите гори от парка ще обогатят разнообразието от асоциации на бука в серийния обект, където горите са от райони с умерен континентален и умерен океански климат, с гори от райони с преходно-континентален климат.

Изисквания по управлението и опазването

Обектът обхваща защитена територия с размер 71 669,5 ха. Паркът като цяло е с категория II съгласно IUCN, а 9-те резервата в него съответстват на защитени територии от категория I. НПЦБ и обкръжаващата го територия са защитени и като Natura 2000 зони.

В Националния парк се намират 9 природни резервата – “Боатин”, “Царичина”, “Козя стена”, “Стенето”, “Стара река”, “Джендема”, “Северен Джендем”, “Пеещи скали” и “Соколна” – с обща площ от 20 019,6 ха. Териториите в парка със статут на резерват възлизат на около 28%. Осем от резерватите (с изключение на “Козя стена”), както и паркът като цяло, са включени в списъка на ООН на националните паркове и защитените територии.

Резерватите “Боатин”, “Царичина”, “Стенето” и “Джендема” са обявени за биосферни в рамките на програмата на UNESCO “Човек и биосфера”. На територията на “Боатин”, “Царичина” и “Джендема” резерватен режим е бил прилаган в продължение на повече от 50 години.

Паркът е обявен от BirdLife International за Орнитологично важно място със световно значение. През 2003 г. НПЦБ е включен в предварителния списък на Ботанически Важните Места в България.

През 2001 г. е приет и се изпълнява План за управление на НП „Централен Балкан” за периода 2001-2010 г. Към началото на 2010 е в процес процедура по възлагане актуализирането на плана за следващ десетгодишен период.

Управлението, в т. ч. и охраната на парка са поверени на Дирекция „НП Централен Балкан”, гр. Габрово – регионална структура на Министерството на околната среда и водите (МОСВ). Дирекцията разполага с необходимия ресурс за ефективно управление и опазване на обекта.

От 2003 г. паркът е приет за член на Европейската мрежа защитени територии PAN Parks. През 2004 година и регионът на парка става носител на PAN Parks сертификат, а през следващата година са сертифицирани първите бизнеспартньори на Фондация PAN Parks и на Д „НП Централен Балкан” - предприемачи в областта на туризма.

От 2006 година паркът е член на EUROPARC - Федерацията на природните и национални паркове на Европа.

С резолюция на Комитета на министрите към Съвета на Европа от 21 октомври 2009 националният парк е отличен с Европейска диплома за защитени територии.